

Олена Гінда

УКРАЇНОЗНАВЧИЙ ПРОСТІР В ІТАЛІЇ: СПРОБА ОГЛЯДОВОГО ДИСКУРСУ

Проведено огляд наукової та освітньої українознавчої присутності в Італії, діяльності та перспектив українознавчих інституцій у ній. Розглянуто історію появи Міжнародної асоціації українців (МАУ), Італійської асоціації українських студій (A.I.S.U.); постановня та діяльність кафедри україністики Римського університету “La Sapienza”, а також концепцію створення Українського науково-культурного центру (інституту) у країні і наголошено на значенні цієї інституції для інтелектуального й культурного зростання української діаспори в Італії.

Ключові слова: українознавство в Італії, Міжнародна асоціація українців (МАУ), Італійська асоціація українських студій (Associazione Italiana di Studi Ucraini) [A.I.S.U.], кафедра україністики університету “La Sapienza”, українська діаспора в Італії.

Нині міграція народів у світі набула глобального масштабу, тому актуальним завданням науковців різних дисциплінарних напрямів стає своєчасне реагування на ці виклики сьогодення. У цьому контексті гостро постала проблема дослідження нових діаспор та їх формування, збереження їхніми членами менталітету і культури титульної нації. Серед тих чинників, які сприяють збереженню культури материнського етносу в інокультурному середовищі, чи не найголовнішу роль відіграє наявність у країнах, що приймають, наукових і науково-культурних інституцій країн-донорів, які ідейно, соціально і духовно зміцнює діаспори, кардинально змінює їхню структуру, зміст і загалом розширює їхній соціокультурний резонанс у країні-реципієнті. Окрім того, наукові інституції іноземних країн у країнах, що приймають, мають певну перевагу в зіставленні з такими, що функціонують на батьківщині. Йдеться про можливість їх глибшого і ширшого інтегрування у загальносвітовий науковий і соціокультурний контексти. Українознавство у країнах зарубіжжя набуло особливої актуальності у період кінця ХХ – початку ХХІ століття у зв'язку з феноменом масової української трудової міграції, що отримала назву “Четверта хвиля”.

Предметом пропонованого дискурсу є українознавчий простір в Італії – країні, яка найбільшою мірою відчула приплив українських трудових мігрантів. Українознавчу й україністичну присутність в Італії репрезентують Італійська асоціація українських студій (Associazione Italiana di Studi Ucraini), кафедра україністики Римського університету “La Sapienza” (заснування якої є заслугою видатного вченого, професора Оксани Пахльовської), українознавчі відділення в університетах Мілана, Неаполя, Венеції та інших міст Італії, а також здобутки українських й італійських науковців, викладачів і перекладачів. Італійська україністика, завдяки своїм напрацюванням і солідному досвідові, має чимале значення у науковому та гуманітарному просторі самої Італії й становить науковий і культурний феномен, який формує інтелектуальний простір української діаспори в ній. Метою нашого дискурсу є огляд українознавчої присутності в Італії, а також діяльності та перспектив її інституцій.

Директор Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою Національного університету “Львівська політехніка” доцент Ірина Ключковська зазначає: “Сьогодні в авангарді європейських україністичних студій є <...> Італія. Проведено численні міжнародні симпозиуми з української тематики, вийшли друком дослідження, присвячені ключовим проблемам історії та культури нашої держави” [1]. Мабуть, у цьому факті є закономірність, бо Міжнародна Асоціація Українців була заснована саме в Італії: “Наприкінці травня – на початку червня 1989 року поблизу Неаполя, під Везувієм, народилася Міжнародна асоціація українців, МАУ, – пише учасниця цієї події професор Оксана Пахльовська. – <...> Не лише символічним, а й симптоматичним було запрошення італійської сторони провести симпозиум в Італії: батьківщина європейського Гуманізму стала місцем творчої, наукової і просто людської зустрічі двох культурних світів – східного і західного. В історії України останнього часу це чи не перша подія такого масштабу, яка мала незаплановано конфронтаційний характер, а стала спробою цілеспрямованої продуманої дискусії кваліфікованих науковців, готових, нарешті, після сімдесяти років тоталітарної облоги професійно аналізувати наукові проблеми, що стосуються України та україністики” [2, с. 24]. Ініціаторами та засновниками МАУ були Гарвардський інститут українських студій при Гарвардському університеті (HURI, Harvard Ukrainian Research Institute), Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка АН УРСР та Інститут східних студій при Неаполітанському університеті (Istituto di Studi Orientali dell'Universina di Napoli) [2, с. 24]. Оксана Пахльовська відзначає особливий “...високий, етично виважений рівень розуміння проблем української культури

італійськими вченими, господарями нашого симпозиуму. Його душею був Ріккардо Піккіо [Ricchio], директор ... Інституту східних студій при Неаполітанському університеті. Президент Італійської асоціації славистів, він має світове ім'я у науці..." [2, с. 27]. Як одну з найважливіших подій симпозиуму науковець відзначає круглий стіл – зустріч італійських славистів, присвячений "...проблемам і перспективам вивчення української культури в Італії. Важливо, що й молоді слависти виявили ґрунтовну фахову обізнаність з українською культурою, висунули ряд цікавих пропозицій щодо можливих тем наукових досліджень, форм співпраці над українською в італійських архівах тощо" [2, с. 29]. Окреслені перспективи не породжували ілюзій, пише дослідниця, бо "в Італії, як зрештою і в інших країнах Західної Європи <...> україністика як комплексна дисципліна, як процес студій ще фактично (на той час. – О. Г.) й не почала формуватися" [2, с. 29], але Міжнародна асоціація україністів самим фактом свого заснування доводила, що створення цілісної картини української культури у світі, її поступова інтеграція у світовий культурний контекст стають реальністю.

Створення МАУ, вочевидь, стало передумовою постановня у 1993 році Італійської асоціації українських студій (A.I.S.U.): "Італійська Асоціація Українських Студій (A.I.S.U.) була заснована 25 травня 1993 року. Організацію створено з метою розвитку досліджень про Україну, її історію, культуру, мову та літературу. В 1989 році у Неаполі та Ерколано (Італія) відбувся Міжнародний конгрес, який дав поштовх для усвідомлення присутності культурних та історичних реалій України в академічних та політичних колах Італії та Західної Європи" [3]. Постановня Асоціації відбулося завдяки зусиллям італійських україністів і передусім професора Венеційського університету "Ca' Foscari" Джанфранко Джіраудо [Gianfranco Giraudo], фундатора монографічної серії "Ucrainica Italica" [4]. На головній сторінці Інтернет-сторінки Асоціації висвітлено історію та мету її створення, сфери діяльності і здобутки. Нинішнім Президентом A.I.S.U. є професор Міланського університету Джованна Броджі Беркофф [Giovanna Brogi-Bergoff], "одна з найвизначніших постатей у сучасній славистиці (полоніст, русист і україніст), директор Інституту мов та літератур Східної Європи Міланського університету, президент Міжнародної комісії історії славистики при Міжнародному комітеті славистів (МКС). <...> Із 2000 року – незмінний президент Директивного комітету Італійської асоціації українських студій" [5]. Почесними президентами є професор Санте Граціотті [Sante Graciotti], Ріккардо Піккіо [Riccardo Ricchio], членами Директивного комітету – професори Франческа Гвіда [Francesco Guida] (Римський університет "Roma Tre"), Джулія Ламі [Giulia Lami] (Міланський університет), Оксана Пахльовська (Римський університет "La Sapienza"), Джованна С'єдіна [Giovanna Siedina] (Веронський університет) [6].

Діяльність Асоціації передусім пов'язана з поширенням україністики в Італії, знань про україністичні студії, виробленням стратегії розвитку україністики, перекладами з української літератури, залученням до україністичних студій молодих італійських славистів. Асоціація провадить конференції кожні два-три роки, організовує видання українознавчої тематики [6]. На сайті Асоціації вміщено повну інформацію про її склад, діяльність, конференції, наукові публікації, перекладознавчу роботу. Українознавчі дослідження провадить й Інститут студій релігійної та суспільної історії [Istituto per le Ricerche di storia sociale e religiosa] (місто Віченца). Інститут має свою історію і традиції: "Заснований 1975 р. видатним італійським істориком проф. Габріеле де Розою, Інститут став промотором важливих академічних ініціатив, які стосуються історії Центрально-Східної Європи та зокрема України. У 2002 р. тут відбувся симпозиум, присвячений ролі середньовічного Києва в культурі Європи, у 2003 р. – симпозиум, присвячений Голодомору (проведений під патронатом тодішнього президента Італії К. А. Чампі), у 2006 р. – симпозиум, присвячений проблемам Чорнобиля. <...> Крім того, Інститут організував виставки і видав каталоги: 1) українського живопису кінця XIX ст. – 1917 р. та 2) чорнобильських фотографій" [6].

Вагомим здобутком італійської україністики стали перекладені на італійську мову твори класиків української літератури – М. Коцюбинського, М. Костомарова, М. Хвильового, Остапа Вишні, Г. Сковороди, Лесі Українки, П. Тичини, Б.-І. Антонича, В. Стуса, М. Вінграновського, а також твори сучасних письменників Ліни Костенко, Івана Драча, Юрія Андруховича, Сергія Жадана, Оксани Забужко та інших. Ведеться робота над антологією української літератури від давнини до сучасності [6]. Лише переліку наукових досліджень достатньо, щоби досягнути внесок італійської україністики в українську науку¹. Отже, україністика в Італії, представлена видатними італійськими й українськими фахівцями, не лише посіла гідне місце у науковому та гуманітарному просторі країни, а й демонструє фаховий поступ. Італійське українознавство має свої друковані та віртуальні площини: збірники наукових праць, матеріали конференцій, монографії, інтернет-сайти [6]. Інформацію про україністичні студії постійно оновлюють на сторінках української преси в Італії, зокрема у постійній рубриці "Україністика" на шпальтах

¹ Одні з найвідоміших видань: Giulia Lami, *La Questione Ucraina fra '800 e '900*, Milano: CUEM, 2005, pp. 190 + pp. VII.; Giulia Lami, *Ucraina 1921–1956*, Milano: CUEM, 2008, pp. 155; Oxana Pachlovska, *Civiltà letteraria ucraina*, Roma: Carocci Editore, 1998, pp. 1104; Luciano Vaccaro (ed.), *Storia religiosa dell'Ucraina (Atti del Convegno internazionale, XXV settimana europea, Gazzada [Varese], Fondazione Ambrosiana Paolo VI, Villa Cagnola, 2–6 settembre 2003)*, Milano: Centro Ambrosiano, 2007 ["Collana Europa Ricerche"-11], pp. 540; Ljudmyla Chomenko, Giorgio Cerrai, *Corso elementare di ucraino*, Padova: Editori Veneti Associati, 1998, pp. 315; Lorenzo Pompeo, Mariana Prokopovych, *Vocabolario Italiano-Ucraino, Ucraino-Italiano*, Milano: Vallardi, 2001 (словник витримав численні перевидання).

Української газети в Італії [7]. На початку березня 2012 року на італійському телебаченні демонстрували короткометражний фільм про діяльність кафедри україністики Римського університету “La Sapienza” [8]. Професорсько-викладацький склад кафедри – Оксана Пахльовська й Олена Пономарева – поділилися своїми міркуваннями про україністику, її місце в системі східнослов'янських дисциплін. Українські й італійські студенти, які студіюють українську мову та літературу, розповіли про мотивації свого вибору і перспективи своєї майбутньої спеціальності.

На жаль, в Україні відчутний брак інформації про ці непересічні здобутки, значення яких потребує наукової уваги і належної оцінки. На нашу думку, саме наявність науково-освітнього сегмента української присутності в Італії здатна трансформувати усталене обмежено-звужене маркування української спільноти як “заробітчанської” і замінити його щонайменше на “трудова”. У середовищі української спільноти в Італії діяльність українознавчих інституцій і надалі впливатиме на її інтелектуальне зростання й зміцнення, слугуватиме “пунктом” її ідейного та просвітницького оперття.

Інтелектуальний простір української діаспори в Італії, як уже зазначено, представлений також кафедрою україністики у Римському університеті “La Sapienza” на філософсько-філологічному факультеті у складі Департаменту Європейських та інтеркультурних студій Секції славистики та студій Центрально-Східної Європи [Dipartimento di Studi Europei e Interculturali, SSEUCO – Sezione di Studi Slavi e dell'Europa Centro-Orientale]. “Викладання україністики в університеті “La Sapienza” розпочалося наприкінці 70-х років минулого століття, а у 2000 році постала самостійна кафедра україністики. Це єдина у Західній Європі інституціоналізована кафедра україністики при столичному державному університеті” [6]. Україністичні студії в Італії викладають і у Міланському університеті (проф. Джованна Броджі Беркофф і доц. Олена Герасименко)¹ при Департаменті лінгвістичних, літературних та філологічних студій, Секції славистичних та угро-фінських студій [Dipartimento di Studi Linguistici, Letterari e Filologici, Sezione di Slavistica e Ugrofinistica, Università degli Studi di Milano] [6]. “Окрім того, ... студії з україністики провадяться у Міланському та Венеційському університетах, українознавчу тематику досліджують у Неаполітанському, Флорентійському, Туринському, Трентському університетах” [9, с. 236-237].

Кафедру україністики університету “La Sapienza” очолює видатна українська вчена, лауреат Державної премії імені Тараса Шевченка, україніст і романіст, історик літератури, культуролог, дослідниця проблем демократичної трансформації країн Центрально-Східної Європи професор Оксана Пахльовська. Зважаючи на обсяги наукових здобутків, кафедра вже давно переросла офіційний формат своєї назви. Нечисельний за складом колектив (окрім професора Оксани Пахльовської, членом кафедри є доцент Олена Пономарева) провадить не лише науково-педагогічну роботу, але й генерує стратегічні концепції у царині наукової та культурної співпраці України з Італією, України з Європою. Кафедра є активним учасником усіх важливих соціальних, просвітницьких та культурних заходів, спрямованих на утвердження української присутності в Італії, – без жодного перебільшення її діяльність можна зіставити з функціонуванням розгалуженої академічної інституції, що виконує роль амбасадора України у науковому і культурному світі Італії. Аналіз здобутків кафедри засвідчує про чітко вибудовану ідейну стратегію у напрямку експлікації самотності української культури у науковому та культурному просторі Італії.

Оксана Пахльовська зазначає, що створення кафедри “дало змогу україністиці ввійти до корпусу італійської славистики на паритетних засадах як цілком автономній дисципліні, як повноправній і самостійній частині західної славистики. Якщо раніше це була дисципліна-привид², дисципліна-виклик, завжди підозрювана в «еретичних» намірах «підривної діяльності» щодо русистики, то тепер інституційна «нормалізація» забезпечує їй спокійну присутність у загальному полі славистичних студій. А «офіціалізація» дисципліни – це необхідний крок до її розширення як в інституційному, так і в контекстуальному аспекті” [9, с. 236-237].

Здобуткам кафедри україністики, її органічній “вписаності” у славистичний сегмент університетської освіти передусім сприяв високий кваліфікаційний рівень її викладачів, зокрема досконале володіння кількома іноземними мовами – випадок, на жаль, рідкісний для вітчизняних україністів. Зрештою, варто переглянути науковий доробок професора Оксани Пахльовської, щоби зрозуміти енциклопедизм її досліджень: романістика, україністика, культурологія, соціологія, останнім часом і політологічна тематика³. У прес-релізі видавництва “Пульсари” за 2008 рік, де було анонсовано публікації книги Оксани Пахльовської “Ave, Europa!”, про авторку написано так: “...Науковий співробітник відділу давньої української літератури Інституту літератури НАН України ім. Т. Г. Шевченка. Доктор філологічних наук (2000 року захистила докторську дисертацію, присвячену концептуалізації української літератури як невід’ємної частини європейської цивілізації). Закінчила Московський університет ім. М. В. Ломоносова

¹ Див.: особові сторінки проф. Джованни Броджі Беркофф і доц. Олени Герасименко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – http://users.unimi.it/slavo/pagine/docenti/broggi/broggi_ucraina.php http://users.unimi.it/slavo/pagine/docenti/gerasymenko/gerasymenko_prog.php //

² На першому симпозіумі Італійської асоціації українських студій доповідь мала назву “Україністика як дисципліна-«привид»” [10].

³ З-поміж чисельних праць науковця зазначимо одні з найповажніших: Пахльовська О. Є.-Я. Українсько-італійські літературні зв'язки XV–XX ст. — К.: Наукова думка, 1990. — 215 с.; Pachlovska O. Civiltà letteraria ucraína [Українська літературна цивілізація]. — Roma: Carocci Editore, 1998. — 1104 pag.; Ave, Europa! — К.: Пульсари, 2008. — 654 с. (Книга відзначена Шевченківською премією.)

за спеціальністю «італійська мова і література» (1980) та аспірантуру Інституту літератури НАНУ (1986). Перекладач і дослідник італійської, іспанської та провансальської літератур. Автор численних студій (надрукованих в Україні й за кордоном італійською, англійською, польською, російською та іншими мовами) з історії давньої і сучасної української літератури як цивілізаційного перехрестя між «гуманістичним» Заходом та «візантійським» Сходом (зокрема книжки «Civiltà letteraria ucraïna» [Українська літературна цивілізація], Roma: Carocci Editore, 1998), першого в Європі після падіння Берлінського муру комплексного дослідження, в якому аналізується тисячолітня еволюція європейського коду української культури» [11]. Безумовно, наукова і географічна багатовекторність освіти та діяльності вченої позначилася на її непересічному професіоналізмі, особливій відкритості та полідисциплінарності її наукових дискурсів, яким, до речі, завжди були притаманні сміливість і нонкоформізм. Усе це вплинуло на діяльність та наукові здобутки очолюваної Оксаною Пахльовською кафедри, яка є науковим і освітнім прецедентом, що має привернути увагу українських науковців.

“Якщо Україна не має жодних культурних представництв за кордоном, можливість людей зацікавитись (Україною. – О. Г.) є мінімальною. Все лягає на плечі кількох ентузіастів – професорів славистики” [12], – говорить Роман Дубасевич, дослідник-україніст із Німеччини. Ця теза є актуальною і для італійського контексту. Оксані Пахльовській, як ученому, інтегрованому у європейський науковий і культурний простір, належить ідея і концепція створення Українського науково-культурного центру (інституту) в Італії, який би поєднував у собі представницьку, комунікативну і просвітницьку місію України за кордоном і, окрім того, позитивно впливав на культурний рівень української діаспори. Ця інституція, на думку Оксани Пахльовської, могла бути культурним містком між Україною та її зарубіжжям у найширшому контексті. У своєму “Відкритому листі до всіх, хто любить Україну”, вперше опублікованому 16 квітня 1992 року в газеті “Літературна Україна”, професор Оксана Пахльовська із притаманною їй науковим студіям аргументованою конструктивністю оприлюднила створену нею “Перспективну програму культурно-наукової співпраці між Україною та Італією” [13]. Кожен з 20-ти пунктів Програми (або, як називає їх Оксана Пахльовська, “структурних елементів, які творять собою живий культурний процес”) супроводжується найретельнішими покликаннями і коментарями, у яких, окрім віддзеркалення безпрецедентної компетентності авторки у цій матерії, – тривала і драматична історія взаємодії Вченого з незламною бюрократичною системою рідної держави, яка впродовж майже 20-ти років, які минули з дня написання програми, так і не спромоглася на рухи назустріч цим пропозиціям.

8 квітня 2008 року в Римі відбулася конференція “Інтелектуальна євроінтеграція України” за участю представників різних наукових та культурних інституцій, що презентують Україну в Італії [14]. У дискусії взяли участь науковці, журналісти, представники Церкви, українські студенти державних навчальних закладів Рима та Папських університетів. Предметом обговорення були два основні питання: українська діаспора в Італії і знання про Україну в Італії. Конференція завершилася написанням листа-звернення учасників до Президента України (на той час – Віктора Ющенка) про створення Центру (Інституту) української культури в Римі. Цей лист є унікальним документом: на кількох сторінках, окрім концепційних пропозицій, схарактеризовано соціокультурний італо-український контекст, який спонукав до представлених ініціатив. У листі-зверненні наголошено, що українська діаспора в Італії “стала соціо-демографічним феноменом, який, попри позитивні моменти, вкрай негативно впливає на образ України в Європі, будучи винятково носієм “інформації” про політичні та економічні кризи країни. Водночас ця діаспора становить собою невідомий Україні людський і професійний РЕСУРС, якого наша країна не використовує. Брак цікавості з боку власної держави зумовлює внутрішню роздільність цієї діаспори, відсутність об’єднувальних стимулів. Діти емігрантів, не маючи змоги розвиватися і зміцнювати свій зв’язок з Батьківщиною через престижні інституції культурного представництва України в державі свого перебування, виявляють дедалі глибшу відчуженість від життя своєї країни” [14, pag. 2].

У листі запропоновано конструктивну стратегічну концепцію/програму взаємодії України з Італійською Республікою у галузях, пов’язаних з інтеграцією діаспори й україно-італійськими соціокультурними відносинами. У цьому документі подано реальну й об’єктивну характеристику сучасної української діаспори в Італії та цінність цієї характеристики – у її апіорній неупередженості й об’єктивності: оптика безпосереднього бачення авторами, учасниками процесу тих реалій, у яких вони живуть і які можна та необхідно видозмінювати, розсуває жанрові межі “листа”, який можна сприймати і як декларацію прав громадян України за кордоном і, певною мірою, як законопроект у сфері взаємин із закордонними українцями. Досвідченість, фаховість, активна громадянська позиція осіб, які підписали документ від імені спільнот, інституцій, асоціацій, ще раз засвідчує, що зазначені лакуни власних можливостей і пропонований простір державних ініціатив та дій мають реальне і наукове обґрунтування і є соціально й політично вмотивованими.

Отже, можна стверджувати, що у науковому, освітньому та інтелектуальному просторі Італії існує високофахове українознавче і україністичне представництво, яке криє в собі потужний потенціал і реальну перспективу для подальшого зростання і зміцнення. Діяльність Італійської асоціації українських студій (A.I.S.U.), кафедри україністики у Римському уні-

верситеті “La Sapienza” у складі Департаменту Європейських та інтеркультурних студій Секції славістики та студій Центрально-Східної Європи, а також українознавчих відділень в університетах Мілана, Неаполя, Венеції й інших міст Італії, наукові доробки видатних італійських та українських учених-українознавців, викладачів і перекладачів, створює прецедент, який заслуговує щонайменше уваги з боку українських науковців, суспільства і спонукає до об'єднувальних діалогів, ініціатив, заходів. Нинішня наукова українознавча присутність в Італії дає підстави вбачати в ній, окрім певних здобутків, великий освітній, науковий і культурний потенціал, необхідний як для розвитку українознавчих студій в Італії, так і для просвітницького й інтелектуального зростання 700-тисячної української діаспори в ній. Незважаючи на зовнішню дистантність феноменів української діаспори і наукової україністики в Італії, зв'язок між ними є онтологічним і органічним, який за умови появи культурного Центру (Інституту) набуде конструктивних і якісних проявів.

Література

1. Ключковська І. Українознавчі студії як джерело поширення знань про Україну в європейській спільноті. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://miok.lviv.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=186:2010-03-11-12-11-19&catid=26:2010-03-12-08-52-43&Itemid=47 (Дата звернення 12.03.2012)
2. Пахльовська О. Є.-Я. Старт з руїни космодрому // Є.-Я. Пахльовська. ОАve, Еуропа! Статті, доповіді, публіцистика (1989–2008). — К.: Університетське видавництво ПУЛЬСАРИ, 2008. — С. 10–156.
3. Associazione Italiana di Studi Ucraini. Home page.: <http://aisu.it/home.htm>. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://aisu.it> (Дата звернення: 10.02.2012)
4. Пахльовська О. Є.-Я. Джанфранко Джаіраудо. [Електронний ресурс] // Джанфранко Джаіраудо. Енциклопедія сучасної України. — Київ, 2007. — Т. 7. — С. 525–526. — Режим доступу: http://encyclopedia.kiev.ua/vydaniya/files/statti_esu/.pdf (Дата звернення: 10.02.2012)
5. Якби Мазепа зміг утілити свій задум про централізовану державу, нині Україна була б інакшою. Італійський славіст Джованна Броджі досліджує теми, маловідомі або суперечливі у нашій країні. Розмовляла Вікторія Скуба, Надія Тисячна. — День. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/215303> (Дата звернення 10.02.2012)
6. Українській молоді в Італії – італійська україністика! Ambasciata d'Ucraina nella Repubblica Italiana. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/italy/iti/publication/print/29059.htm> (Дата звернення: 03.02.2012).
7. Українська газета – видання для українців в Італії. Інформаційно-аналітичне видання. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.gazetaukrainska.com
8. Відділ україністики у Римському університеті “Ла Салієнца” [Електронний ресурс] Українська газета в Італії 15 березня 2012, Розділ: Відео. — Режим доступу: <http://www.gazetaukrainska.com/2010-09-07-15-00-08/2391--q-q-.html>
9. Пахльовська О. Є.-Я. Біном “Україна – діаспора” сьогодні: криза і перспективи // О. Є.-Я. Пахльовська. Ave, Еуропа! Статті, доповіді, публіцистика (1989–2008). — К.: Університетське видавництво ПУЛЬСАРИ, 2008. — С. 199–244.
10. Pachlovsk O. Ucrainistysa come disciplina-“fanasma” // [Дж. Джаіраудо (ред.) Що таке Україна? Матеріали першого Італійського Конгресу Українських Студій, Венеція, травень, 1993 р.] – Collana “Ucrainaca Italica”, 1. – Abamo Terme (Padova): Piovon Editore, 1996. — P. 107–151.
11. Оксана Пахльовська “Ave, Еуропа!” Прес-реліз. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.pulsary.com.ua/presreliz.doc (Дата звернення: 03.02.2012).
12. Українська мова в Німеччині: що вдіяти, щоб інтерес не падав? [Електронний ресурс] // Deutsche Welle. — Режим доступу: <http://www.dw.de/dw/article/0,,15326883,00.html>. (Дата звернення: 03.02.2012)
13. Пахльовська О. Є.-Я. Відкритий лист до всіх, хто любить Україну // О. Є.-Я. Пахльовська. Ave, Еуропа! Статті, доповіді, публіцистика (1989–2008). — К.: Університетське видавництво ПУЛЬСАРИ, 2008. — С. 19–22.
14. Створення Центру (Інституту) української культури в Римі (Лист-звернення представників українських наукових та культурних інституцій в Італії до Президента України Віктора Ющенка). 15.04.2008. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.leleky.org/ald/0706/02/presydentu.pdf>. (Дата звернення: 03.02.2012).

The article surveys Ukrainian scholarly and educational presence in Italy as well as activity and perspectives of Ukrainian institutions in this country. The author outlines the history of origin of International Ukrainianist Association (IUA) and Italian Association for Ukrainian Studies [Associazione Italiana di Studi Ucraini – A.I.S.U.], the origin and activity of the Department for Ukrainian Studies at Rome University “La Sapienza” as well as the conception for establishing the Ukrainian Scholarly and Cultural Centre (Institute) in Italy. The significance of the abovementioned institution for intellectual and cultural development of Ukrainian diaspora in Italy has been underlined.

Key words: Ukrainian studies in Italy, International Ukrainianist Association (IUA), Italian Association for Ukrainian Studies [Associazione Italiana di Studi Ucraini – A.I.S.U.], the Department for Ukrainian Studies at the University “La Sapienza”, Ukrainian diaspora in Italy.